

Luka Markešić

ULOGA KATOLIČKE CRKVE U INTEGRATIVNIM PROCESIMA U BIH

Uvod

Budući da se ovdje o ulozi Katoličke crkve u integrativnim procesima govori više s teološkog aspekta, potrebno je u uvodu iznijeti neke kršćansko-katoličke teološke stavove o odnosu crkve, društvenih zajednica i države, radi boljeg razumijevanja ovoga crkveno-političkog pitanja u okviru opće teologije. Prvo, teologija po svojoj etimologiji znači prije svega nauka ili znanje o Bogu (sv. Augustin, *De civit. Dei* VIII, 1). Međutim, i sve druge stvari i bića mogu biti predmet teologije ukoliko stoje u odnosu prema Bogu, kao što kaže Toma Akvinski: U svetom nauku se sve promatra pod vidom Boga, bio to sam Bog, ili sve što je usmjereno na Boga kao izvor i cilj (*Omnia pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus, vel quia habent ordinem ad Deum ut ad principium et finem.* Toma Akv., S. th. I 1,7). Osim nauka o Bogu, teologija se na svoj specifičan način i svojom vlastitom metodom bavi i svim zemaljskim stvarnostima, kao što su obitelji, društva i države. U tom smislu se u novijoj teologiji zemaljskih stvarnosti razvija također izrazitije pitanje vjere kao socijalne stvarnosti. Vjera se, naime, gleda ne samo kao privatna odnosno individualna stvar čovjeka u smislu modernog liberalizma i komunizma, nego i kao socijalna stvarnost. Istodobno se, pak, naukom o vrijednosti osobe pojedinog čovjeka kao sve zemaljske stvari i bića odbacuje svaki politički totalitarizam fašizma, nacizma i komunizma,

kao i vjerskog fundamentalizma kao oblika apsolutiziranja ili diviniziranja društva i države ili religije i vjere kao zajednice vjernika. Drugo, prema *Svetom pismu*, religije po svojoj naravi imaju dvostruku ulogu integracije i dezintegracije u društvu. Kršćanstvo se u tome rukovodi Isusovim stavom: »Podajte caru carevo, a Bogu Božje« (Mk 12, 17; Mt 22,21; Lk 20, 25). Treće, prema naučavanju Drugoga vatikanskog sabora, trebalo bi da budu ovakvi odnosi crkve i politike:

- Crkva i država na svom području imaju autonomiju i nezavisnost; što je veća njihova suradnja, to bolje.
- Crkva se služi vremenitim sredstvima, ali ne polaže nadu u privilegije koje joj daje civilna vlast, radije ih se odriče ukoliko štete njezinu poslanju.
- Crkva zahtijeva da uvijek i posvuda propovijeda slobodu i uči socijalnu nauku Crkve.
- Ima zadatak suditi o političkim stvarima gdje to traže prava osobe i dobro duša.
- Treba se brinuti i pomagati političku odgovornost građana.
- Mora podržavati sve što je istinsko, što je dobro i što je za mir među ljudima (usp. RN, 76).

Jedan od prikaza individualnog i kolektivnog djelovanja vjernika kao pojedinaca katolika i u zajednici Katoličke crkve, u smislu individualnih i kolektivnih prava i dužnosti, slobode i odgovornosti ljudi u povijesti svijeta, nalazi se također u poznatoj enciklici »Mir u svijetu«, pape Ivana XXIII. (usp. MS).

Katolička crkva u Bosni i Hercegovini ima svoju opravdanu ulogu prava i dužnosti na djelu integracije u izgradnji državnosti BiH, koja ima specifični model pluralizma nacija, kultura i religija, u smislu potvrđivanja svjetovnosti, ali bez apsolutiziranja države, prema navedenim izvorima i načelima kršćansko-katoličkoga socijalnog nauka. Ovdje ću prikazati integrativno djelovanje Katoličke crkve u dva dijela:

- djelovanje univerzalne crkve po Papi, Svetoj Stolici i Vatikanu;
- djelovanje mjesne crkve u BiH po poglavarima i vjernicima.

I. dio

Papa Ivan Pavao II., Sveta Stolica i Vatikan u odnosu prema Bosni i Hercegovini

Podrška univerzalne crkve u integrativnim procesima u BiH bila je jasna i odlučna, kako svjedoče autentični dokumenti o izjavama i odlukama pape Ivana Pavla II., Svete Stolice i Vatikana: 7. 08. 1992: *Priopćenje Ureda za tisak Svete Stolice o pravu – dužnosti međunarodne **Humanitarne ingerencije***.

Priopćenje je dato povodom izjave kardinala Angela Sodana 6. 08. 1992, nakon razgovora s papom o potrebi primjene »humanitarne ingerencije« u BiH zbog ratnih stradanja ljudi, crkava i čitavih župskih zajednica, s namjerom da se pojača pritisak i međunarodne intervencije. Na kraju priopćenja (br. 4) kaže se: »4. Kardinal je u svojem jučerašnjem razgovoru s novinarima htio da odjekne žalost i ogorčenost Svetog Oca zbog produžavanja tako okrutnog rata, potvrde o postojanju zatočeničkih logora i nasilnog odvođenja čitava pučanstva. Kardinal Sodano je držao nužnim pripomenuti da je grijeh propusta ostati nijem i ne učiniti sve što je moguće – sredstvima što su ih međunarodne organizacije u stanju staviti na raspolaganje – da se zaustavi agresija na nebranjeno pučanstvo. Sudionikom u zlu postaje se također šutnjom. Zato je Kardinal govorio o pravu – dužnosti humanitarne ingerencije 'da se razoruža onoga tko hoće ubijati' ... ne da se rat raspiruje, nego da ga se zaustavi.« (IP, str. 47–48).

Priznanje Vatikana države Bosne i Hercegovine

Sveta Stolica ili Vatikan, nakon što su Evropska unija i SAD priznali BiH 6. 04. 1992, priznaje i uspostavlja diplomatske odnose s Bosnom i Hercegovinom 20. 08. 1992. (R BiH, str. 134; usp. *Glas Koncila*, 30. 08. 1992, str. 1; *Oservatore Romano*, 21. 08. 1992, str. 1).

Imenovanje nadbiskupa Vinka Puljića kardinalom, 26. 11. 1994.

Papa je nakon toga, prigodom posebne audijencije bosansko-hercegovačkih biskupa, 28. 11. 1994, rekao: »Imenovanje nadbiskupa Vinka Puljića kardinalom, osim što svjedoči o poštovanju koje gajim prema njegovoj odvažnoj apostolskoj revnosti, istodobno želi biti znak moje blizine katolicima u Sarajevu i u cijeloj Bosni i Hercegovini kao i svemu puku napaćenom zbog rata koji se, upravo ovih dana, rasplamsava i razbuktava na zabrinjavajući način...« (IP, str. 189–190).

Papa Ivan Pavao II.: Sarajevo – »Europski Jeruzalem«

Papin govor diplomatskom zboru na novogodišnjem primanju – 13. 01. 1996.

Nakon osvrta na stanje u današnjem svijetu, Papa je govorio o pozitivnom razvoju u BiH: »3. Izgleda da se ozračje mira uspostavlja u pojedinim dijelovima Europe. Bosna i Hercegovina je dobila sporazum koji bi, nadamo se, trebao sačuvati njezinu fizionomiju, vodeći također računa o njezinu etničkom sastavu. Osobito bi Sarajevo, drugi grad simbol, trebao postati raskrižjem mira. Uostalom, ne naziva li se on 'europskim Jeruzalemom'? Ako je izbijanje Prvoga svjetskog rata vezano uz taj grad, treba da njegovo ime konačno postane sinonim grada mira, i da susreti kulturne, socijalne i vjerske razmjene oplode njegov višetetnički suživot. Radi se o procesu koji će biti dug i ne bez teškoća. Želio bih u svezi s tim istaknuti da se dugotrajni mir na Balkanu neće moći učvrstiti ukoliko ne budu poštivani neki uvjeti: slobodno kretanje osoba i ideja; slobodan povratak izbjeglica njihovim kućama; priprava uistinu demokratskih izbora; i, napokon, ustrajna materijalna i moralna obnova, kojoj trebaju doprinijeti, bez ustezanja, ne samo međunarodna zajednica, nego također Crkve i vjerske zajednice. Ako je ovaj rat, koji sam često označavao kao 'nekoristan', kako se čini, završio, prije svega pred Europljanima, ali ne samo pred njima, stoji ogroman izazov – da izgrade i učvrste djelo mira, kako

ravnodušnost ili sebičnost ne bi strovalili u brodolom cijeli jedan dio Europe, s nepredvidivim posljedicama.« (IP, str. 253–254)

Ustanova Biskupske konferencije BiH (BK BiH)

Kongregacija za evangelizaciju naroda ustanovila je Biskupsku konferenciju BiH (BK BiH) 8. 12. 1994. (Hrvatska biskupska konferencija – HBK – ustanovljena je 15. 05. 1993) (BK BiH, protokol).

Papin posjet BiH – Sarajevu: 12–13. 04. 1997.

Pozdrav u zračnoj luci na početku posjeta Sarajevu i BiH: »Moja prva misao u ovom trenutku, u kojem mi je dano zakoračiti na bosansko-hercegovačko tlo, leti k Bogu koji je danas uslišao moju dugo gajenu želju da se ostvari ovo hodočašće. Evo me napokon ovdje s vama. Sada vas mogu osobno vidjeti licem u lice i s vama razgovarati, nakon što sam s vama tijekom tužnoga vremena nedavnoga sukoba izdaleka bolno proživljavao vaše patnje.

Želim zagrliti sve stanovnike ove toliko napaćene zemlje, navlastito one koji su prerano izgubili koju dragu osobu, one koji na svojem tijelu nose biljege rata i one koji su tijekom ovih dugih godina nasilja bili prisiljeni napustiti svoje domove...

Neka više nikada ne bude rata, neka više nikada ne bude mržnje i nesnošljivosti!! To je pouka ovoga stoljeća i ovoga tisućljeća koji su se već približili svojem svršetku. Upravo s tom porukom započinjem ovaj pastirski pohod. Logiku neljudskog nasilja valja zamijeniti konstruktivnom logikom mira. Nagon osvete mora ustupiti mjesto osloboditeljskoj snazi oprostjenja, koje će okončati zagrižene nacionalizme i zahtjeve što iz njih proizlaze. Potrebno je, kao u mozaiku, da se svakoj osobi i narodu ovih krajeva jamči očuvanje njihova političkoga, nacionalnoga, kulturnog i vjerskog identiteta. Raznolikost je bogatstvo kada se pretvori u međusobnu nadopunljivost u nastojanju oko služenja miru i izgradnji uistinu demokratske Bosne i Hercegovine.« (IPS, str. 61).

Govor biskupima: »Rat koji se tijekom predugih pet godina vodio u ovim vašim krajevima sigurno vas stavlja pred velike teškoće. Pošto je tutnjava oružja prestala, valja sada sve više učvršćivati volju za izgradnjom mira. Prvi zadatak koji vas očekuje u ovome mučnom hodu jest liječenje srdaca izmučenih bolima i katkada ranjenih osjećajima mržnje ili osvete...

Pozvani ste biti nositelji nove kulture koja, izvirući iz neposrednog vrela Evandjelja, propovijeda poštivanje svih bez izuzetaka, zaziva međusobno praštanje krivnji kao pretpostavku za preporod uljuđenog življenja, bori se oružjem ljubavi kako bi sve više do izražaja dolazila želja za suradnjom na promaknuću zajedničkoga općeg dobra.

To vas ne oslobađa obveze da dižete proročki glas te ukazujete na nasilja, raskrinkavate nepravde, nazivate zlo pravim imenom i svim zakonitim sredstvima branite povjerene vam zajednice...« (IPS, str. 123–124).

Govor svećenicima, redovnicima i redovnicama: Papa odaje priznanje Crkvi u BiH i poziva na novu hrabrost, posebno svećenike i redovnike i redovnice, te kaže: »Hvala vam na tome znaku ljubavi prema Kristu i njegovoj Crkvi... Ispisali ste stranice pravog junaštva... Danas sam došao reći vam: Hrabro naprijed!« Ujedno poziva na ispit savjesti: »za sve je došlo vrijeme velikog ispita savjesti«. I slijedi tumačenje toga: »Došlo je, naime, vrijeme odlučnoga zalaganja za pomirenje i mir«. Poslanje je njihovo: »Otirati suze osobama koje oplakuju najmilije, slušati krik onih čija su prava pogažena i uništeno ono što im je najsvetije, biti bliz prognanicima i izbjeglicama, biti potpora starcima, siročadi i udovicama, hrabriti mlade, *obnavljati napor susretanja s drugima, ispitati vlastitu krivnju i snagu u izgradnji mira, priznati pravo etičkih, moralnih i duhovnih vrijednosti, te pri tom braniti pravo svakoga čovjeka da živi u miru i slozi... osuđivati svaki oblik nesnošljivosti i proganjanja.*« (IPS, str. 73–75).

Propovijed na misi na Koševu u Sarajevu

Vjernost i pouzdanje u Isusa Krista

»Zagovornika imamo kod Oca – Isusa Krista Pravednika« (1 Iv 2, 1)... »Draga braćo i sestre Bosne i Hercegovine, koji ste tako dugo i

bolno bili iskušavani, Krist govori vašim jezikom. Kazao je: 'Pisano je: Krist će trpjeti', ali je i dodao: 'Treći će dan ustati od mrtvih... Vi ste tomu svjedoci' (Lk 24, 48-49). Stanovnici ove napaćene zemlje, hrabro! Imate Zagovornika kod Boga. Ime mu je: Isus Krist, Pravednik! Sarajevo je grad koji je, u određenome smislu, znak 20. stoljeća. Uz ime Sarajeva povezano je izbijanje prvoga svjetskog rata 1914. Na završetku pak ovoga stoljeća, uz ime je ovoga grada vezano i bolno iskustvo rata koji je tijekom pet dugih godina iza sebe u ovim krajevima ostavio zapanjujući trag smrti i pustošenja« (IPS, str. 107–108).

II. dio

Mjesna Katolička crkva u BiH

U drugom dijelu ću iznijeti dokumente koji pokazuju integrativno djelovanje poglavara i vjernika mjesne Katoličke crkve u BiH.

Katolički biskupi Bosne i Hercegovine

Pismo vjernicima: *Referendumom svi odlučujemo o Bosni i Hercegovini kao svojoj domovini*, 25. 02. 1992.

»Dragi vjernici!

Ovih dana pitate nas u osobnim susretima i telefonskim pozivima, hoćemo li vam kao vaši duhovni pastiri uputiti svoju riječ pred referendum kao što smo vam se obratili pred slobodne izbore u listopadu 1990. i pred popis stanovništva u ožujku 1991. Kako referendum, koji je propisala zakonita vlada na preporuku demokratsko izabranog parlamenta ima povijesnu važnost za sve građane Bosne i Hercegovine, smatram se kao biskup pozvanim i zaduženim izložiti vama, dragi katolički vjernici, svoje mišljenje vodeći računa o sadašnjem i budućem dobru svih Hrvata u ovoj vjerski i nacionalno pluralističkoj Republici.

1. S hrvatskom braćom i sestrama u Republici Hrvatskoj i diljem svijeta radujemo se međunarodnom priznanju slobodne i samostalne države Hrvatske. Mi biskupi to smo i službeno pokazali supotpisavši

Proglas hrvatskih biskupa u Zagrebu 15. siječnja ove godine. Ipak mi ovdje u Bosni i Hercegovini imamo svoju dugu, višestoljetnu povijest i ovdje su praiskonski korijeni našeg naroda. Ne smijemo se dati zbuniti sadašnjim zbivanjima niti razmišljati u uskim okvirima promjena koje proživljavamo posljednjih mjeseci. Kolikogod bila mučna sadašnjica, mi nismo bez dobrih izgleda za mirniju budućnost u pravdi i toleranciji među pripadnicima drugih naroda. Smatramo da bi bilo protiv trajnog interesa hrvatskog naroda na ovom području iseljavati se radi sadašnjih teškoća. Naša prošlost i naša zajednička budućnost potiču nas da ovdje ostanemo i da se sve dublje ukorjenjujemo. Stoga želimo u zajedništvu s drugim narodima Herceg-Bosne ovdje biti svjedoci hrvatske duhovne baštine izgrađujući svoj identitet i dijeleći s drugim sugrađanima odgovornost za zajedničku domovinu Bosnu i Hercegovinu.« (str. 69–70).

Zatim se Puljić oslanja na stav prvih kršćana u ondašnjoj poganskoj državi: »Kao slobodni ljudi, sve poštuju, bratstvo ljubite, Boga se bojte, kralja častite« (1 Petr 2,16–17), kojim se prihvaća pripadnost istoj državi s ostalim sugrađanima, moli Hrvate da vode računa o zajedničkom dobru Hrvata na cijelom teritoriju nove države i poziva ih na referendum: »Uvjereni da ćete tako postupiti snagom svoje katoličke vjere i hrvatskog nacionalnog identiteta, pozivamo vas da na referendum izađete te iskoristite ovu povijesnu priliku vršeći svoju građansku i vjerničku dužnost.« (KC, str. 69–70).

Provincijal Bosne Srebrene, fra Petar Anđelović

Poruka članovima franjevačke zajednice – o samostalnoj i nedjeljivoj Bosni i Hercegovini i o njezinu vjerskom i nacionalnom pluralizmu, veljača 1992.

»Neki predlažu pogodbu, no naše sedamstoljetno franjevačko poslanje u Bosni nikad nije bilo pod znakom pogodbe. Uvijek je bilo samo jedno – bezuvjetna ljubav i bezuvjetno služenje. Svojoj zemlji i svome narodu. Zato i smijemo kazati da je Bosna – *franjevačka zemlja*. Zato su bosanska i franjevačka povijest – jedno. U tome je i sav onaj duboki i jedinstveni smisao riječi fra Josipa Markušića, koji reče da bi rušenje Bosne bilo 'izdaja povijesti, naše duše'...

Čini se da je ovo vrijeme franjevački čas. Kad se mnoga duša koleba, kad je u opticaju tako mnogo i nejasnih i nepromišljenih, a smišljeno odbačenih 'rješenja', mogućnosti, kad je mnogo nesreće, potrebe i straha – čas je za hrabrenje, za poticaj. Bosna je zemlja i nama dosuđena, a i mi njoj. Očekuje ona, da joj i danas budemo sol, sol vjere, narodnosti i europske civilizacije...

A kad je danas u pitanju Bosna i kad nas pitaju, onda smo mi – s onu stranu politikantstva i strančarenja – zajedno sa svojim pukom, za suverenu, samostalnu, slobodnu i nedjeljivu Bosnu i Hercegovinu. Nećemo se ustručavati ovo i javno kazati. Svjesni smo, naime, da je Bosna nama takva dosuđena, a očito i mi njoj.« (KC, str. 72–74).

Katolički biskupi i franjevački provincijali u Bosni i Hercegovini

Apel o političkom uređenju Bosne i Hercegovine, 28. 03. 1992.

»U sadašnjem povijesnom času zbivaju se nagle i velike promjene koje imaju dalekosežne posljedice za sve narode pa tako i za hrvatski narod u Bosni i Hercegovini...

Budući da se u stvaranju i unutarnjem uređenju nove suverene i nezavisne države BiH ne radi samo o političkom, nego i o etičkim, povijesnim i vjerskim pitanjima hrvatskoga naroda na ovom području, svraćamo vašu pozornost na neprocjenjive vrijednosti Katoličke crkve koja na ovim prostorima egzistira već trinaest stoljeća. Kroz toliko stoljeća svoga postojanja i rada, Crkva je učinila da ovi prostori odišu duhovnom i materijalnom kulturom na svim razinama. Na prostorima BiH danas su sjedišta četiriju biskupija, dviju provincija redovnika i četiriju provincija redovnica, 264 župa, 27 samostana redovnika i 34 redovnica, 5 filozofsko-teoloških učilišta, brojne biblioteke, muzeji itd. Sve je to sastavni dio kulturno-nacionalnog blaga Hrvata-katolika...« (KC, str. 75–76).

Diže glas »protiv najnovijeg bezočnog nasilja koje se vrši nad katoličkim vjernicima, od kojih su u najvećoj većini upravo Hrvati, kao i na sakralnim objektima Katoličke crkve u našoj Republici«. Upozorava se posebno na »prisustvo i nasilno ponašanje takozvane

Jugoslavenske narodne armije na ovim prostorima«, koja vrši »genocid, teror i prisile« na svim područjima BiH.

Potpisnik je msgr. Vinko Puljić, nadbiskup i metropolit vrhbosanski, u ime msgr. Pavla Žanića, biskupa mostarsko-duvanjskog i apostolskog administratora trebinjsko-mrkanskog, msgr. Franje Komarice, biskupa banjalučkog, fra Petra Anđelovića, provincijala Bosne Srebrene i fra Drage Tolja, provincijala Hercegovačke provincije.

Predstavnici Franjevačke provincije Bosne Srebrene, Vrhbosanske nadbiskupije i Mešihata Islamske zajednice Bosne i Hercegovine

Poruka o Bosni i Hercegovini, upućena sa Znanstvenog skupa, u organizaciji Franjevačke teologije iz Sarajeva, održanog u Zagrebu 27. i 28. 04. 1993, papi Ivanu Pavlu II. i visokim muslimanskim poglavarima te većem broju domaćih i svjetskih državnika.

»Svjedoci smo istine o uzrocima ovoga rata u BiH i posve odgovorno izjavljujemo:

Ovo nije nikakav vjerski, etnički ili građanski rat. Njega je pokrenula velikosrpska politika nakon legitimno izražene volje nesrpskih naroda bivše Jugoslavije za samoodređenjem i pravom na vlastitu državu. Uzrok rata nije nipošto ni razlika vjere, kulture i nacije Hrvata, Muslimana i Srba, nego jedino volja za premoć velikosrpske politike.

Posljedice ovoga strašnoga rata su nezapamćeno uništavanje svega duhovnoga i materijalnoga bića nesrpskih naroda. To se pokazuje posve jasno u genocidu, etničkom čišćenju, masakrima civilnog pučanstva, koncentracijskim logorima, silovanjima muslimanskih i hrvatskih žena, među njima čak i djevojčica od sedam godina (7) godina. A jednako tako u uništavanju vjerskih, kulturnih i gospodarskih dobara, što ovu zemlju pretvara u golemu ruševinu.

Ali, usprkos svemu tome, kao vjernici u Boga, zajedničkog Oca svih ljudi, pouzdano vjerujemo i protiv nade se nadamo u mogućnost i neophodnost našega zajedničkog života... «

Sudionici simpozija su hrvatski i muslimanski intelektualci, koji su imali trideset i pet referata iz različitih struka – povijesnih, društvenih i teoloških.

Sa simpozija je poslano »otvoreno pismo« dvadeset dvojici vjerskih i državnih lidera i poglavara, kao što su papa Ivan Pavao II., Boutros Boutros Galli, UN, Bill Clinton, USA, Franjo Kuharić, kardinal, Franjo Tuđman, predsjednik Hrvatske, Alija Izetbegović, predsjednik BiH i drugi iz glavnih evropskih i islamskih država – Alois Mock (Wien), Helmut Kohl (Bonn), Margaret Thatcher (London), François Mitterrand (Pariz), Boris Jeljcin (Moskva), Sulejman Demirel (Ankara), Hosni Mubarak (Kairo), Fahd Ibn Aziz (Riad), Hudžetul-islam Rafsandžani (Teheran) i dr.

Potpisnici su bili: fra Petar Anđelović, provincijal Bosne Srebrene; dr. Mato Zovkić, generalni vikar Vrhbosanske nadbiskupije; Mustafa Bećirević, predstavnik Mešihata iz BiH; dr. fra Ivan Bubalo, dekan Franjevačke teologije iz Sarajeva (R BiH, str. 285).

Katolički biskupi Bosne i Hercegovine

Promemorija predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu – stavovi i načela za razrješavanje dramatične situacije u Bosni i Hercegovini, 12. 01. 1994.

»Od samog početka agresorskog rata na Republiku Hrvatsku i na Republiku Bosnu i Hercegovinu Katolička crkva je imala jasna načela, koja je u više navrata isticala i naučavala. A to su:

- apsolutna hitnost prestanka vatre na svim bojištima;
- zalaganje da se dijalogom i pregovorima krvava kriza razriješi;
- nedopustivost teritorijalnih osvajanja silom i neprihvatljivost njihova ozakonjenja;
- povratak prognanika i izbjeglica u svoje domove i zavičaje;
- nužnost međunarodne suradnje da oživi zemlja razorena ratom...« (KC, str. 318–321).

Franjevci provincije Bosne Srebre

Izjava podrške postignutom sporazumu između hrvatskog i bošnjačko-muslimanskog naroda u Bosni i Hercegovini, 18. 03. 1994.

»Izražavamo svoju zahvalnost Bogu i ljudima za nagovještaj prvih koraka mira u Bosni i Hercegovini. Iskazujemo javnu i odlučnu potporu dogovorima u Washingtonu i Beču. Radujemo se što su predstavnici hrvatskoga i muslimanskoga naroda konačno čuli glasove koji su dopirali s mnogih strana, a što smo i sami u više navrata upućivali: zalog trajnog mira u Bosni i Hercegovini jest cjelovitost te države u njezinim međunarodno priznatim granicama, s unutarnjim uređenjem na načelu jednakoga prava triju njezinih konstitutivnih naroda...« (KC, str. 337).

Katolički biskupi Bosne i Hercegovine

Poruka svećenicima i vjernicima te domaćoj i međunarodnoj javnosti – potpora mirovnom sporazumu između Muslimana i Hrvata i poziv na poštivanje ljudskih i građanskih prava i sloboda svih ljudi, 6. 05. 1994.

»Izražavamo svoju potporu svakom sporazumu koji vodi prema pravednu i trajnu miru na području cijele međunarodno priznate države Bosne i Hercegovine. Molimo sve čelnike političke vlasti da mudro pronalaze, razborito prihvaćaju, odlučno i dosljedno provode dogovorene sporazume na dobrobit svih ljudi koji žive na ovim prostorima...« (KC, str. 350–352).

Biskupi vrhbosanski, kardinal Vinko Puljić i Pero Sudar, provincijal Bosne Srebre fra Petar Anđelović

Priopćenje za javnost o stradanjima mjesne Crkve i njezinoj spremnosti da se založi za pomirbu i pomoć svim stradalnicima rata te zauzimanje za povratak prognanika njihovim kućama, 20. 04. 1995.

»Crkva ispovijedanja i svjedočenja

U ovom velikom stradanju, solidarna sa svim drugim stradalnicima, Vrhbosanska Crkva i u takvoj tragediji nije postala *pometena* (*Ecclesia confusa*, Dj 19, 32), nego je postala u pravom smislu Crkva *ispovijedanja i svjedočenja* sve do mučeništva (*Ecclesia confessionis et martyrii*), s čvrstom nadom u pobjedu dobra, zasluženu nagradu svima onima koji čine dobro, a pravednu kaznu onima koji čine zlo (usp. Mt 25, 30sl). Snagu pak za to crpila je iz duha evanđelja i iskustva povijesti trpljenja kao križnog puta Crkve...

Držeći se društvenog nauka Crkve, Vrhbosanska nadbiskupija i Franjevačka provincija su izražavale posebno svoju brigu za čovjeka na ovom području, osobito za katolike Hrvate u Bosni i Hercegovini, među kojima oni djeluju u izgradnji ljudskih prava: prava na život, na svoje društveno uređenje, na slobodu vjerskoga i nacionalnoga identiteta, prava na vlastiti vjerski i politički subjektivitet. U tom smislu su sudjelovali u traženju pravednoga rješenja za unutarnje uređenje Bosne i Hercegovine te velikim dijelom pridonijeli prihvaćanju modela federacije Hrvata i Bošnjaka, očekujući da se i drugi uključe u taj model.« (KC, str. 407–408).

Katolički biskupi Bosne i Hercegovine

Otvoreno pismo potpisnicima i svjedocima mirovnog Daytonskog sporazuma, 8. 12. 1995.

»Mi niže potpisani članovi Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, koji se već više mjeseci ne možemo ni susresti, dosljedni crkvenim stavovima u vezi s ratom i mirom u BiH, uoči potpisa 'Daytonskog sporazuma' u Parizu ovoga mjeseca, obznanjujemo još jednom svoje stajalište priopćeno više puta i na više načina i Svetoj Stolici i biskupskim konferencijama svijeta, kao i domaćim i svjetskim političarima koji bi mogli mnogo ranije stišati razbukavanje agresorskog rata i uspostaviti pravedan i trajan mir u BiH. Svojim izjavama obratili smo se javnosti skupno ili u zajedništvu s biskupima Republike Hrvatske barem 25 puta u posljednje 4 godine.

Ovdje donosimo odlomke iz naših 12 izjava (odlomci iz izjava od 18. 12. 1992. do 29. 01. 1995):

»Kako je vidljivo iz tih odlomaka naših izjava, mi, nižepotpisani članovi Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine imali smo jasan i dosljedan stav – i to od početka rata pa sve dosad – za prestanak agresorskog rata i za uspostavljanje čvrstoga, trajnoga i pravednog mira, zauzimajući se za pravo svakog čovjeka i naroda u ovoj zemlji. Zato pozdravljamo zaustavljanje ovog agresorskog rata po ovom mirovnom sporazumu. Molimo Boga da ovom ratu zaista bude kraj. Međutim, obuzima nas ozbiljna sumnja da na temelju ovako napravljenog mirovnog sporazuma može doista zavladati i potrajati tako željen pravedan mir. Mirni sporazum, koliko nam je poznat, sadrži nekoliko vrlo čudnih proturječja, pogubnih nesigurnosti i bremenitih pitanja:

1. Proglašena cjelovita Bosna i Hercegovina ovim sporazumom podijeljena je u dva entiteta.
2. Kako može biti jedna država sa tri vojske?
3. Kakva je to pravda po kojoj se pola te zemlje daje trećinskom narodu te zemlje?
4. Tko može biti ovlašten da potpiše sporazum po kojem se prostori većinskog stanovništva Bosanske Posavine prepuštaju vlasti manjinskog stanovništva?
5. Ovim sporazumom potvrđeno je i ovlašteno etničko čišćenje i pravo jačega te se u istu razinu stavljaju žrtva i agresor.
6. Tko sve treba ostvariti mirovnim sporazumom predviđeni povratak stotinama tisuća prognanika i izbjeglica u njihove domove i zavičaje i tu im omogućiti sva ljudska i građanska prava i slobode?

Očito je da taj mirovni sporazum, postignut u Daytonu, a koji treba biti potpisan u Parizu, umjesto silno željena mira unosi novi nemir i nedoumice u pogledu povratka i zaštite osnovnih ljudskih i građanskih prava i sloboda, u kojima su sadržana i vjerska i etnička prava i slobode svih stanovnika Bosne i Hercegovine.

Kao biskupi katoličkih vjernika, o čijoj se budućnosti također radi u ovom sporazumu, s pravom očekujemo da se svi odgovorni faktori i institucije – međunarodni i domaći – koji su sudjelovali u kreiranju

toga mirovnog sporazuma za Bosnu i Hercegovinu, odlučno obvežu na ispravljanje nepravdi i ostvarenje što pravednijeg mira za sve miroljubive stanovnike ove zemlje.

Kao službeni predstavnici Katoličke crkve u jednom od tri konstitutivna naroda Bosne i Hercegovine, u hrvatskom narodu, i ovaj put izražavamo svoju spremnost da i sami pomognemo u ostvarivanju svih konstruktivnih i pravednih rješenja ovoga užasnog rata i u uspostavljanju istinskog mira na području naše Biskupske konferencije, tj. na području cijele Bosne i Hercegovine.

Vinko kardinal Puljić, nadbiskup, Sarajevo, mons. Franjo Komarica, biskup, Banja Luka, mons. Ratko Perić, biskup, Mostar, mons. Pero Sudar, pomoćni biskup, Sarajevo.

Sarajevo – Banja Luka – Mostar, 8. prosinca 1995. godine.« (KC, str. 521– 525).

Uprava Franjevačke provincije Bosne Srebrene

Izjava o mirovnom sporazumu o Bosni i Hercegovini, postignutom u Daytonu, 14. 12. 1995.

»Sa sastanka Uprave Franjevačke provincije Bosne Srebrene u proširenom sastavu, održanog u samostanu Svetog Bone u Visokom 13. i 14. prosinca 1995. godine, upućujemo javnosti

IZJAVU

1. Mirovni sporazum o Bosni i Hercegovini, postignut u Daytonu, smatramo doprinosom miru u našoj državi utoliko što stvara pretpostavke da se ona pitanja koja su dosad rješavana ratom – ratom koji je uzrokovao ubijanja, razaranja, raseljavanja – sada pokušaju rješavati na civiliziran način, političkim sredstvima.
2. Sam sporazum ne smatramo uopće pravim, konačnim i pravednim rješenjem, jer se u njemu više vodilo računa o interesima agresora nego žrtve, o interesima susjednih i drugih zainteresiranih država nego o onima kojih se on neposredno tiče: o narodima Bosne i Hercegovine kojima je taj mir najpotrebniji.

3. Potpise na Daytonski sporazum u ime hrvatskog naroda u Bosni smatramo nelegitimnim, jer ih nije stavio nitko komu je hrvatski narod u Bosni povjerio pravo da ga zastupa.
4. Sporazum smatramo nepravednim jer nanosi štetu Hrvatima u Bosni. Pri tom ne mislimo samo na Bosansku Posavinu, koja je tek vrhunac i metafora svih nepravdi nanesenih bosanskim Hrvatima. Oni su otjerani sa svih područja koja kontroliraju Srbi, ali velikim dijelom i s područja koja kontroliraju Muslimani. Ne zaboravljamo i ne odobravamo ni progon drugih naroda s područja koja kontrolira hrvatska strana. Taj izgon Hrvata, ali i drugih naroda, službene politike svih triju naroda nastoje zacementirati, nudeći im područja koja nisu njihova i onemogućavajući im da se vrate na svoja ognjišta. Takvu politiku ne možemo prihvatiti, a kamoli podržati, i zato izražavamo svoj ogorčeni prosvjed zbog manipulacije narodom za uskogrudne ambicije autokratskih politika. Zgražamo se zbog bezočna vrijeđanja hrvatskog naroda čak s najviših političkih mjesta, samo s namjerom da ti isti političari opravdaju nepravde koje su nanijeli vlastitom narodu.
5. Izražavamo najdublju sućut i solidarnost sa svim prognanim, iznevjerenim i nepravedno žigosanim. Spremnii smo skupa s njima raditi na ostvarenju prava, pravde i dostojanstva svakoga čovjeka kao najdivnijeg Božjeg stvorenja.
6. U tom smislu mi bosanski franjevci svima obznanjujemo svoj, od početka nepromijenjeni stav: *da ostajemo u Bosni; da se vraćamo onamo odakle smo protjerani; da ne idemo ni na koje tuđe ponuđene prostore*. Ujedno pozivamo hrvatski puk iz Bosne da nas u tom postupno ali ustrajno slijedi.
U Visokom, 14. prosinca 1995. Fra Petar Anđelović, provincijal«
(KC, str. 530–531).

Biskupi Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine

- Prijedlog za društveno-pravno uređenje BiH, Sarajevo, 29. 10. 2005.

- BiH – izvor nestabilnosti, prijetnja miru, ili buduća članica EU-a
- Ovakva nepravедna podjela zemlje *de facto* je ozakonila zakon jačega, a ne zakon pravde!

Biskupi Biskupske Konferencije Bosne i Hercegovine uputili su 29. listopada, nakon završetka 35. redovnog zasjedanja BK BiH, održanog u Sarajevu od 27. do 29. 10. 2005, svoj prijedlog za društveno-pravno uređenje Bosne i Hercegovine pod naslovom: »Bosna i Hercegovina – izvor nestabilnosti i prijetnja miru, ili buduća članica EU-a« koji je potpisao nadbiskup metropolit vrhbosanski kardinal Vinko Puljić, a prenosimo ga u cijelosti:

»Daytonskim sporazumom iz 1995. godine međunarodno priznata država Bosna i Hercegovina, koja je nastala raspadom bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, podijeljena je u dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Takva nepravедna podjela zemlje *de facto* je ozakonila zakon jačega, a ne zakon pravde, što je rezultiralo nefunkcionalnošću i neodrživošću društvenog uređenja države. Iako je općeprihvaćeno mišljenje i u zemlji i među predstavnicima međunarodne zajednice uključenih u rješavanje budućnosti ove zemlje da je Daytonski sporazum zaustavio rat u zemlji, ali nije donio pravедni i trajni mir za njegova tri konstitutivna naroda: Bošnjake, Srbe i Hrvate, ipak su ga mnogi i međunarodni, a i neki domaći političari tumačili kao »nedodirljivu činjenicu«. Stoga je u ovih deset godina nakon Dayton izostao svaki ozbiljan razgovor o nužnim ustavnim promjenama koje bi postigle poželjni trajni mir u zemlji i ujedno prikladnost zemlje da uđe u proces europskih integracija kao civilizirana, demokratska, pluralistička (multietnička, multikulturalna, multireligijska) država, s ostvarenim visokim standardima ljudskih prava i sloboda.

Dosadašnje političko uređenje ove višenacionalne države prema dvostrukim standardima koji se manifestiraju u postojanju tri različita ustava – dva za dva entiteta i jedan za cijelu državu, a koji međusobno nisu u suglasju, ima za posljedicu nemogućnost funkcioniranja Bosne i Hercegovine i sprječava njezin poželjni i potrební demokratski razvitak. Umjesto napretka i integracije, bosanskohercegovačko društvo je sada, deset godina nakon Daytonškoga sporazuma, prema

svim ozbiljnim analizama, u dubljoj političko-socijalnoj krizi nego u vrijeme njegova potpisivanja.

Stanje hrvatskoga naroda

Prihvaćanjem ovako nepravednog uređenja kojim su tri konstitutivna naroda BiH: Bošnjaci, Srbi i Hrvati – smješteni u dva politička entiteta, i to neravnomjerno, najviše je donio štete pripadnicima hrvatskoga naroda čiji su predstavnici uvijek prvi potpisivali sve što su tražili predstavnici međunarodne zajednice da bi se okončala tragedija u BiH. Iako su najmalobrojniji i najveće žrtve rata (USIA) – prognano ih je 67%, a vratilo se do sada samo 13%, a žrtve su, nažalost i Daytonskog sporazuma jer kao konstitutivni narod nemaju ni prava manjine, Hrvati, kao najstariji narod u BiH, traže samo da u pravima i dužnostima budu izjednačeni s druga dva naroda u toj zemlji. Odredbama Daytonškoga sporazuma su dokinuti dogovori i zaštitni mehanizmi iz Washingtonskog sporazuma i tako omogućeno da Bošnjaci u entitetu FBiH, a Srbi u entitetu RS-a jednostavnom većinom donose zakone ne obazirući se na stavove ili poziciju Hrvata. Bez i protiv predstavnika hrvatskog naroda u vlasti, sazivaju se sjednice Vlada i Parlamenata i donose odluke.

Godinama nakon rata konstitutivnost pojedinog naroda tumačila se tako da su u RS-u bili samo Srbi, a u FBiH samo Bošnjaci i Hrvati konstitutivni. Tako je bilo do odluke Ustavnog suda iz 2000. godine kojom je određeno da su sva tri naroda podjednako konstitutivni u svakom dijelu BiH. No, ta odluka u mnogim bitnim segmentima ne provodi se u praksi. Primjerice, u BiH se biraju tri člana državnog Predsjedništva koji su vrhovna izvršna vlast u zemlji. Iz RS-a se bira srpski član Predsjedništva, a iz FBiH se biraju hrvatski i bošnjački članovi Predsjedništva. To znači da Hrvat ili Bošnjak koji živi u RS-u, a Srbin iz FBiH, nema pravo biti kandidiran za člana državnog Predsjedništva, što je izravno kršenje europske konvencije o ljudskim pravima koja definira pravo svake osobe da bira i bude izabrana u tijela vlasti.

Pod izlikom da takvu situaciju želi promijeniti i nepravdu ispraviti, Visoki predstavnik Wolfgang Petritsch 2002. godine pokušava ostvariti odluku Ustavnog suda o konstitutivnosti sva tri naroda i proglašava (nameće) ustavne promjene u FBiH, a političarima u RS-u prepušta da sami prihvate kozmetičke izmjene Ustava RS-a. Tako provedene ustavne promjene temeljito pogoršavaju u cijeloj BiH pravni položaj Hrvata kao jednog od konstitutivnih naroda. Prema Daytonskom sporazumu, Hrvati su u FBiH, barem načelno, bili ravnopravni jer su u najvišim tijelima vlasti bili jednakopravno zastupljeni kao i Bošnjaci. Petritschevim ustavnim promjenama uvodi se ključ prema kojemu primjerice Vladu RS-a čini 9 Srba, 5 Bošnjaka i 3 Hrvata. Dakle, taj entitet ostaje »u rukama« Srba jer mogu demokratski nadglasati Hrvate i Bošnjake zajedno. Tu položaj Hrvata nije promijenjen u odnosu na odredbe Daytona. Međutim, njihov položaj se posve mijenja u Federaciji BiH, jer Vladu FBiH formira 9 Bošnjaka, 5 Hrvata i 3 Srbina i time FBiH prelazi »u ruke« Bošnjaka. Što to u praksi znači, vidi se kod donošenja bilo kojega zakona, pa i onih od vitalnog interesa za hrvatski narod. Nakon što i takve zakone (školstvo, mediji, policija...) nadglasavanjem većine prihvati Zastupnički dom Federacije BiH, on ne stupa na snagu dok ga ne potvrdi Dom naroda BiH, gdje predstavnici naroda imaju pravo veta pozivajući se na vitalni nacionalni interes. Međutim, i tu je situacija prividno riješena, jer nakon pozivanja na vitalni nacionalni interes o tome ima li osnove da se proglasi vitalni nacionalni interes pojedinog naroda, ne odlučuje Dom naroda, nego u konačnici Povjerenstvo koje je ustanovljeno unutar Ustavnog suda FBiH. A u Ustavnom sudu članovi se imenuju tako da većinski narod ima više članova. U RS-u uopće nije uveden dvodomni parlament kao u FBiH ili kao u državi BiH, nego je uz Skupštinu RS-a uvedeno Vijeće naroda, koje ima puno manje ovlasti nego Dom naroda u BiH ili u FBiH. Iz ovoga je vidljivo da se u Vladama i u Parlamentima oba entiteta sve odluke mogu donositi bez Hrvata, a i protiv njih.

Daytonski sporazum je kantonima u Federaciji BiH dao određene ingerencije prema kojima Hrvati donekle mogu prakticirati i konzimirati svoju konstitutivnost i ostvariti ravnopravnost u nekim segmentima. Sada, nakon nametnutih ustavnih promjena, Parlament

FBiH, u kojemu potpunu dominaciju imaju bošnjačke političke elite, donosi propise kojima kontinuirano oduzima te ingerencije. Tako se neizravno, ali bitno ugrožava status hrvatskoga naroda i u Federaciji BiH (o Republici Srpskoj da i ne govorimo). Stoga je nerazumljiv prijedlog tzv. Venecijanske komisije koja predlaže ukidanje kantona, a jačanje entiteta. To bi značilo izravnu potporu podjeli BiH na srpski i bošnjački entitet – državu iz kojih bi Hrvata, koji su već sami Daytonskim sporazumom i njegovom implementacijom u BiH životno, ali i biološki ugroženi, te je upitna njihova opstojnost, trebalo nestati. Možda i ne znajući i ne htijući, članovi te i sličnih komisija, tragom nepravednog Daytonskog sporazuma i njegovom još nepravednijom implementacijom, definitivno dokidaju multietničku oznaku države BiH dajući tako nove razloge nacionalnim tenzijama na Balkanu.

Osim na državnoj i entitetskoj razini, neravnopravnost hrvatskoga naroda u odnosu na druga dva može se uočiti i na primjeru grada Mostara koji je jedino regionalno, ekonomsko i političko središte u kojemu bi Hrvati mogli imati političku (relativnu) dominaciju kakvu imaju Bošnjaci u Sarajevu, Tuzli ili Zenici, odnosno Srbi u Banjoj Luci, Doboju ili Bijeljini, a to nije slučaj. Za razliku od ovih spomenutih gradova i svih drugih gradova i općina u BiH, zašto samo Mostar ima limite u zastupljenosti konstitutivnih naroda?

Želi li se BiH kao demokratska i višenacionalna država?

U BiH se brani i opstaje, ili pak definitivno pada načelo multi-država. Mnogi prognani stanovnici Bosne i Hercegovine, koji su prisiljeni živjeti u drugim zemljama, pokazuju svojim primjerom da su kadri živjeti u dobro uređenim demokratskim državama. Takvo je razmišljanje i većine populacije koja je trenutačno u zemlji koja je sigurno voljna i sposobna živjeti zajedno i graditi ovu zemlju kao višenacionalnu, višekulturalnu i višekonfesionalnu državu. Građani i narodi u BiH imaju pravo na pravedan pravni okvir i nedvosmisleni potporu u ostvarivanju jednakopravnosti sva tri naroda i jamčenju svih osobnih ljudskih i građanskih prava i sloboda.

Sigurno je da će ustavno-pravni položaj hrvatskoga naroda, a samim time i ostala dva naroda u BiH, biti pravednije i kvalitetnije uređen u jedinstvenoj, cjelovitoj i decentraliziranoj državi bez dosadašnje entitetske podjele. Ta snažna decentralizacija Bosne i Hercegovine bi morala ići u dva pravca: prema općinskoj i prema regionalnoj razini vlasti. Vlast na općinskoj razini morala bi biti postavljena proporcionalno po načelu »jedan čovjek jedan glas« i to je razina na kojoj bi se ostvarivala vlast građanskoga društva. Vlast na regionalnoj ili federalnoj razini bi morala biti limitirana, i to na način da se odredi minimalna zastupljenost svakoga od tri konstitutivna naroda u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti.

Općine kao administrativno-upravne jedinice već postoje i one bi mogle uglavnom nastaviti funkcionirati u sadašnjem obliku dok s regijama to nije slučaj. Umjesto zadržavanja dosadašnje nezgrapne i nepravedne disproporcije s dva entiteta i deset kantona, u jednome od njih trebalo bi pristupiti preustroju regionalne razine vlasti. Jedan od mogućih modela mogao bi biti sljedeći: Bosna i Hercegovina ustrojena u 4 kantona (odnosno regije, provincije, distrikta, federalne jedinice...): Sarajevski, Banjolučki, Mostarski i Tuzlanski s granicama formiranim po kriterijima ekonomske, prometno-komunikacijske, prirodne, povijesne, geografske i (više)nacionalne naravi. Uz eventualne korekcije, mogle bi biti preuzete regije kako ih je, za potrebe svoga djelovanja već formirala, primjerice, misija OSCE-a u BiH. Bilo bi, međutim, vrlo bitno odrediti da u svakom od četiri kantona (regije, federalne jedinice itd.) svaki konstitutivni narod mora imati najmanje 30% udjela u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, (k)ako nikada pripadnici jednoga naroda ne bi mogli nadglasati pripadnike druga dva naroda.

Zaključak

Građani i narodi BiH su kroz povijest bili česte žrtve mnogih totalitarnih režima i raznovrsnih dominacija. Današnje stanovništvo te zemlje nosi traume komunizma koji je završio okrutnim i besmi-

slenim ratom. Kada smo se ponadali miru i demokraciji, postali smo svojevrsnom žrtvom nepravednog mira. Desetogodišnje razdoblje nakon Daytonskog mirovnog sporazuma više je nego očito pokazalo da dosadašnje političko administrativno uređenje BiH ne omogućuje, zapravo sprječava, pravedni i demokratski razvoj države. To je velik izazov i poziv svima, koji o budućnosti BiH odlučuju, prvenstveno supotpisnicima Daytonskog sporazuma, da učine još jedan nužan i hrabar korak kako bi zaustavljanje nepravednog rata prije deset godina konačno bilo sada okrunjeno ispravljanjem očito nepravednog mira.

Ako međunarodna zajednica ne želi da BiH ostane i u budućnosti trajni izvor nestabilnosti i prijetnja miru na ovim prostorima, nego da se razvija kao civilizirana, demokratska, pluralistička (multietnička, multikulturalna, multireligijska država) s ostvarenim visokim standardima ljudskih prava i sloboda, onda to mora ne samo jasno kazati, nego i konačno sve poduzeti da bi BiH mogla krenuti tim putem i tako biti sposobna za poželjne i potrebne europske integracije. Nužni put za to je stavljanje izvan snage dosadašnjeg rješenja o podjeli zemlje na dva entiteta i nefunkcionalnog u političkom uređenju BiH. To uključuje i promjenu Ustava BiH kao uvjet za očekivani i potrebni početak pregovora o pridruživanju Europskoj uniji. Do sada su od strane međunarodne zajednice uloženi mnogi i naponi i sredstva, ali je učinak mali zbog dosadašnjeg političkog sustava zemlje. Očito je da tako više ne treba raditi, a mi smo uvjereni da se treba i može bolje i svrsishodnije – za opće dobro, ukoliko se ima političke volje«, kaže se na kraju prijedloga bosanskohercegovačkih biskupa.

Sarajevo, 29. 10. 2005.

*s. r. Vinko kardinal Puljić, nadbiskup i metropolit
vrhbosanski, predsjednik BK BiH«
(Katolička agencija – KTA)*

Kritički osvrt i zaključak

Katolička crkva je, kao što je već na početku rečeno, imala opravdano pravo i dužnost vršiti integrativnu ulogu u BiH i činila

je to riječju i djelom, kako pokazuju brojni dokumenti o njezinom djelovanju prije, za vrijeme i poslije rata 1992–95. u BiH. Međutim, efikasnost integrativnog djelovanja Katoličke crkve u BiH nije odgovarala adekvatno ni izjavama Pape, ni poglavara mjesne Crkve, ni stavovima vjernika. Zašto? Odgovor na to zahtijeva istinoljubivu analizu političkih i crkvenih događanja i veliki ispit naše savjesti, kao što je istaknuo i sam Papa prilikom svoga posjeta Sarajevu i BiH, 12. i 13. travnja 1997. Na kraju ću iznijeti i neke kritičke stavove o integrativnom djelovanju Katoličke crkve u BiH.

Hrvati BiH u procesu raspada Jugoslavije

Glavni problem Hrvata BiH jest nametnuta pogrešna politika koja je vođena u vrijeme raspada bivše Jugoslavije s ciljem podjele i uništenja BiH kao samostalne države. U njoj su, kao što je poznato, aktivno sudjelovali i hrvatski političari na čelu s Franjom Tuđmanom, koji je to izvodio preko svojih eksponenata u Hrvatskoj i BiH. U tom smislu Hrvati BiH prihvaćaju i danas političke ideje HDZ-a BiH: podjelu BiH i svoj treći entitet u Zapadnoj Hercegovini; dvije škole pod jednim krovom; podjelu medija i treći kanal svoj; svoju akademiju znanosti i umjetnosti. I to je glavni uzrok njihove ugroženosti i velikog stradanja u BiH. Crkva, koja bi trebala biti kritičko-oslobađajući proročki glas, zarobljena je tom političkom ideologijom:

- Mržnja, nacionalizam, šovinizam, rasizam javljaju se i u vjerskim zajednicama, od kojih nisu pošteđeni ni neki vjerski poglavari.
- Često se obistinjuje davna izreka opata Doroteja: glavni uzrok nemira i svađa među ljudima je zbog toga što nitko ne optužuje samoga sebe, nego samo druge.
- To se pokazuje i u odnosu prema zločincima: Zločince drugih se imenuje posebno i konkretno, a zločince svojih se navodi općenito i zajedno s drugima, te se tako umanjuju, relativiziraju, ili čak niječu njihovi zločini.

Zato je glavna zadaća Hrvata BiH danas njihova politička identifikacija, odnosno prihvaćanje države BiH u kojoj žive i djeluju ravno-

pravno s drugim građanima, konstitutivnim narodima i nacionalnim manjinama BiH. Hrvati BiH nisu dakle nikakva dijaspora Hrvata, nego punopravni građani svoje domovine i države (usp. RHBiH, ŠSV i KRBiH).

Daytonski sporazum i pravedno uređenje BiH

1. Daytonski sporazum je zaustavio rat, ali ne i politiku koja je bila uzrok rata, tj. politički plan (scenarij) o podjeli i uništenju BiH, ideologije protiv suživota, zajedništva različitih nacionalnih, kulturnih i religioznih zajednica...
2. Daytonskim sporazumom BiH je postala država nedovršenog mira i nepravednog uređenja...
3. Dovršeni mir i pravedno uređenje BiH zahtijeva angažman domaće i međunarodne politike – zadaću stručnjaka koji to hoće, znaju i umiju radi pojedinačnog i općeg dobra ljudi i naroda BiH...
4. Dogradnja ili promjena Daytonskog sporazuma je nužno potrebna radi izgradnje BiH kao suverene, demokratske, pravne, socijalne i sekularne države, kao evropske države BiH, koja kao takva može ući u euroatlantske integracije, odnosno u Evropsku uniju.
5. BiH kao takva država omogućuje reintegraciju zemlje, ravnopravnost njezinih građana i naroda, povratak izbjeglica i raseljenih, diskriminaciju, uklanjanje posljedica ratnih zločina i sankcioniranje ratnih zločinaca.

U svim ovim pitanjima na svoj specifičan i vlastiti način, iz moralnih i vjerskih razloga, treba da sudjeluju vjernici i vjerske zajednice u BiH. O njihovoj ulozi, pozitivnoj i negativnoj, treba govoriti diferencirano i odgovarajućom terminologijom kojom se pokazuje da su izvori dobra i zla u čovjeku pojedincu, koji čini dobro i zlo. Zato valja uvijek ponajprije imenovati određenog čovjeka kao subjekta činjenja dobra i zla, od kojega jedino nastaje i socijalna dimenzija, odnosno kolektivna struktura dobra i zla, kao zajednica svetih ili zajednica grešnika, odnosno »struktura grijeha«. Samo tako se onemogućuje skrivanje zločinaca pod plaštem kolektiva, a narod i Crkva štite od zla kojega oni čine u njihovo ime.

Uloga Katoličke crkve u reintegraciji BiH

Djelovanje Katoličke crkve u političkim prilikama od početka raspada bivše Jugoslavije, agresivnog rata i stradanja ljudi i naroda u BiH i u razdoblju od početka Daytonskog sporazuma do danas, pokazuju dovoljno ovdje izneseni dokumenti. Iz njih se mogu vidjeti jasna načela i odredbe za praktično djelovanje poglavara i vjernika Katoličke crkve. Što se tiče provođenja tih načela i odredbi, iako teško, mogu se dati sljedeći zaključci:

1. Katolička crkva, univerzalna i mjesna, preko svojih viših poglavara, iznosila je teoretski kršćansko-crkvena načela o sudjelovanju katolika u politici, što se tiče njihova vjerskog ponašanja u ratu i prihvaćanja pravednog rješenja za priznanje i izgradnju države BiH.

2. Dio viših i nižih poglavara i članova crkve zauzimao se teoretski i praktično za izgradnju BiH kao suverene, demokratske i pravne države triju konstitutivnih naroda i brojnih nacionalnih manjina, njihovu ravnopravnost na cijelom teritoriju i uključivanje u euroatlantsku integraciju države u duhu katoličkoga socijalnog nauka i univerzalne crkvene politike Pape, Svete stolice i Vatikana.

Međutim, dio viših i nižih crkvenih poglavara, protivno javno obznanjenim stavovima mjesne i univerzalne crkve, djelovao je teoretski i praktično za ostvarenje plana podjele BiH bez obzira na zločine koji su se time činili, od etničkog čišćenja do genocida, i to se toleriralo bez primjene opravdanih sankcija prema njima.

3. Članovi mjesne crkve, koja bi trebala biti kritičko-oslobađajući proročki glas, bili su velikim dijelom zarobljeni navedenom pogrešnom politikom i nacionalističkom ideologijom. Dio crkvenih poglavara i vjernika bio je naime stvarno zatrovan grijehom mržnje, nacionalizma, šovinizma i rasizma. To se očitovalo posebno priklanjanjem teoretski i praktično na izborima ekstremističkom krilu politike HDZ-a i nacionalističkim projektima te stranke u Hrvatskoj i BiH.

4. U prosuđivanju političkih događaja i posebno ratnih zločina i zločinaca oni su bili redovno jednostrani: zločine i zločince *drugih*

imenovalo se posebno i konkretno, a zločine i zločince *svojih* se relativiziralo ili nijekalo, navodeći ih općenito ili zajedno s drugima, kao npr.: svi su činili zločine, pa i naši s njima zajedno, ali nikada to nisu bili oni sami ili konkretno određeni ljudi kao zločinci.

5. Dio viših i nižih crkvenih poglavara u mjesnoj crkvi Hrvatske i BiH prihvatio je također pogrešnu politiku iseljavanja i stavio se u službu progonstva katolika Hrvata iz BiH pod geslom »humanog preseljavanja« iz BiH u napuštena područja Hrvatske, te u sprječavanju povratka prognanih, izbjeglih i raseljenih u njihova rodna mjesta i zavičaje. Pritom se davanjem humanitarne pomoći prognanicima, često i lažnim obećanjima, zaustavljalo provođenje održivog povratka, koji je prije svega politička, a ne humanitarna dužnost države i međunarodne zajednice.

6. Koliko je takvo osobno djelovanje pojedinaca kao članova crkve, na svim razinama, od viših poglavara do običnih vjernika, bilo pozitivno, a koliko negativno, u integrativnim i dezintegrativnim procesima rata i poslije njega sve do danas, kakav je posebno bio odnos između njihovih riječi i djela, stvar je nepristrane i pravedne znanstvene i teološke prosudbe. I ovdje, naime, treba polaziti od osobe kao pojedinog čovjeka u prosudbi odgovornosti u dobru i zlu. Pritom valja imati u vidu također specifičnost života i ograničene mogućnosti djelovanja crkve u politici, koja je po sebi samostalna, slobodna i odgovorna djelatnost svakog čovjeka kao političkog bića. Konačno, samo istina u ljubavi nas spašava i oslobađa od sadašnjih i budućih opasnosti zla kao što je rat i vodi miru među ljudima i narodima u pravdi i slobodi kod nas i u cijelome svijetu.

Literatura

Blažević, V. (prir.) (1997), *Papa Ivan Pavao II. istinski prijatelj Bosne*. Javni istupi Svetog Oca i dužnosnika Svete Stolice za uspostavu mira i očuvanja Bosne i Hercegovine (1991–96), Sarajevo: Svjetlo riječi (kratica: IP).

Blažević, V. (prir.) (1998), *Katolička crkva i rat u BiH*. Dokumenti o stavovima i zauzimanju Katoličke crkve za mir i poštivanje ljudskih prava i građanskih sloboda i za očuvanje države Bosne i Hercegovine (1992–96). Sarajevo: Svjetlo riječi i Franjevačka teologija (kratica: KC).

- Drugi vatikanski sabor: Pastoralna konstitucija o crkvi Radost i nada* (1986). *Gaudium et spes*, 76: Politička zajednica i crkva, Kršćanska sadašnjost, Zagreb (kratica: RN).
- Filipović, Z. (1997), *Sveti Otac Ivan Pavao II. u pastirskom pohodu 12. i 13. travnja 1997*. Sarajevo – Bosna i Hercegovina. Sarajevo: Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski (kratica: IPS).
- Karakter rata u Bosni i Hercegovini 1992–1995* (2002), zbornik radova. Sarajevo: Ibn Sina (kratica: KRBiH).
- Magaš, B. i Žanić, I. (ur.) (1999), *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991–1995*, zbornik radova. Zagreb–Sarajevo: Naklada Jesenski i Turk, DANI i Bosnian Institut London (kratica: RHBiH).
- Papa Ivan XXIII. (1963), *Mir u svijetu*. Rim (kratica: MS).
- Rat u Bosni i Hercegovini – uzroci, posljedice, perspektive* (1994), zbornik radova. Samobor: Franjevačka teologija – Sarajevo (kratica: RBiH).
- Špegelj, M. (2001), *Sjećanje vojnika*. Zagreb: Znanje.